

Hannäs Hembygdsförening

Intervju med Uno Carlsson av sonen Lars Carlsson år ~1990

Jag¹ hade gått nästan ett år i skolan, jag var på åttonde året, när vi flyttade från Brinktorpet i Gärdserum till Trädgårdsvillan vid Hägerstad slott. Jag tror det var 1910², på våren.

Det var ett lärarinnehem. Det var Stackelberg som skötte det där. Men hon som startade lärarinnehemmet hette Bertha Hörnström³. Hon var också lärarinna. Hon samlade, hon tiggde ihop till det där, för det skulle bli som lärarinnehem. Hon hade ett rum där på slottet. Det var på höger sida om matsalen där. Det påstods att hon varit i Frankrike, sittandes där under kriget⁴. Så hon bodde väl i alla fall när hon kom tillbaks, då var det där sålt och borta. Ståltorpet⁵ hette det, vid kyrkan, där bodde hon tills hon dog. Det var henne jag var inne hos, som hjälpte mig med läxorna ibland, det var då före, det var 1910-11. Jag är inte säker på när det här lades ned. Stackelbergarna var bara som, de skötte affärerna och det, de kom dit ibland. Annars hade de föreståndarinna⁶.

När vi gick i skolan var det till att ro där borta mellan uddarna. Och på vintern när det var is blev det till att gå. Just där bron är nu, emellan de där uddarna, så slog det upp som en gurklist på isen, det var något strömdrag där. Då hade jag en lång lina om mig, som farsan⁷ stod och höll i när jag gick över. Så fick den ligga där till kvällen, så tog jag på mig den, ifall isen skulle brista. Pappa kom och mötte mig, särskilt då när det började bli dålig is på våren. När det var som kallast då behövde jag inte den.

Man fick gå över gården vid Prästgården. Då låg arrendatorbostaden där, den är riven nu. Det var inte väg, det var egentligen bara en gångstig, som gick på nedsidan om kyrkan. Av spången över till Solvestad fanns bara stolparna kvar, gångbräderna var nedruttna när vi kom dit 1910. När de kom ifrån Bredal och allihop gick de över spången till udden och upp till kyrkan.

Om hon var lärarinna eller konstnärinna det är jag inte säker på, men hon bodde där i alla fall. Jag kommer inte ihåg vad hon hette heller. Jag kommer särskilt ihåg tavlan som hon målade av slottet och parken där ifrån Anneberg. Jag rodde henne över ifrån Hägerstad och rätt över till Anneberg. Hon satt utanför kåken nere vid vägen och målade. Jag fick 25 öre varje gång. På den tiden var det mycket pengar.

Grindar var det däruppe. Det var en grind innan de kom in på Hägerstadsområdet, kom in på parken däruppe. Vi fick reda på när de skulle komma ifrån Stensnäs eller något annat och titta på de där. Då var vi uppe och stängde grinden däruppe, och öppnade före. Då fick man också alltid en 25-öring eller vad det var.

Vi flyttade därifrån ut till Vinterstad⁸, och därifrån till Dala⁹. Sedan flyttade jag ifrån Dala till Högsätter¹⁰, vidare till Norsholm¹¹, och sedan därifrån till Fåfalla¹².

¹ Elis Oskar Uno Carlsson född 1903-08-21 i Gärdserum.

² Inflyttad från Gärdserum 1911-06-06.

³ Bertha Hörnström bodde på slottet vid två tillfällen, 1908-11-20-1909-05-04 och 1910-11-16-1911-11-03.

⁴ Bertha Hörnström arbetade i Frankrike före första världskriget, det var innan hon började tigga till start av ett lärarinnehem.

⁵ Enligt Hannäs Församlingsböcker 1905-1944 bodde hon inte i Grävsätter Ståltorp. När hon inte bodde på slottet, bodde hon i Norrköping S:t Olai.

⁶ Förestånderska var fröken Emelie Hildegard Sundin född 1853-04-27 i Skäfthammar i Uppsala län.

⁷ Johan Oskar Carlsson född 1871-02-11 i Tuna, trädgårdsmästare vid slottet 1911-1914, flyttade till Holmbo Gölhem 1941, farfar till Lars Carlsson i Fåfalla.

⁸ Flyttade till Solvestad L:a Vinterstad 1914-11-02.

⁹ Flyttade till Nora Dala 1915-10-30.

¹⁰ Flyttade till Rumma Högsätter 1918-11-01.

Hannäs Hembygdsförening

Ifrån Dala och till Rumma flyttade jag, det måste ha varit 1916-17¹³ eller något, till Högsätter. De byggde kraftstationen då. Det var för att få lyse då. Det gick en ledning till Nora, och över till Larum från udden mitt för Vadet. Det gick vissa tider på kvällar och morgon. Det gick inte mer än till sju, åtta på kvällen ifrån fyra, fem. Min far fick sköta luckorna, dra på och stänga. Det fanns för lite sjöar¹⁴ upp igenom, bara lite gölhålor strax ovan där.

Kraftstationen byggdes först, och sedan sågen, men jag vet inte om de kunde såga så mycket där, bara för vattenbristen. Vissa tider kanske det gick några timmar på dagen. Annars är det rätt så bra fall utför.

I skolan gick jag i Församlingshemmet, där var småskolan då. Och sedan i Fredriksberg med Signe Bucht hade vi i småskolan. Vi fick sitta kvar för henne. De hade skola där nere tills det lades ned. De hade ett rum innanför där, ena halvan var skollokalen där. I det andra rummet hade de kommunalrum, där de hade kommunalsammanträden. När vi gick och läste gick vi i det där rummet, kommunal. Nu är det i stort sett bara ett rum, nu har de taget bort väggarna där.

Sedan flyttade jag ifrån Hannäs 1918, på sommaren. Jag var där nere hos smeden i Falerum ett år, jag kom 1919, någonting på våren till Gryt¹⁵, så blev jag kvar där.

En grabb från Grävsätter, hans farsa var mjölnare där. Vi fick sitta och läsa läxorna, de vi inte kunde, då skulle vi kunna dem utantill. När hon gick upp till sig var det många som hoppade ut genom fönstret på baksidan och gick hem. Senare fick vi följa med upp och sitta i köket uppe hos henne och läsa. Att jag stack hem, var att jag visste att farsan stod och väntade där borta på udden. Annars fick man gå, och det gjorde man ibland, gick åt Nystad, och så gick man upp precis när man kom till den där krokiga backen, där sjön tar slut där nere, rätt över upp där. Det var inte så långt det, det blev inte längre det egentligen. Det var bara att vi gick vägen dit upp, kom man upp mittför där meddetsamma. Vi hade sällskap med "Svahnarna", de bodde före Nystad, Simon och Ture. De gick två klasser. Ture var äldst.

När vi bodde i Vinterstad, vi hade satt i, vi hade laddat med sådan där mässingspatron med krut, och så en bit stubintråd i, täppte för den där och släppte ned i vattenhinken, och där small det¹⁶. De bodde i huset nedanför, kommer inte ihåg vad de heter. Men det där till att skjuta så där, det var nog det som Erik han var lite klokare med Samelius¹⁷, för han pratade om, för de höll på med jobb där ute på gatan. Det var hans farsa, och då var han liten, då fick de stopp i avloppet där nere i kåken. De höll på där och greja och greja och fick inte loss på det där. Hans pappa tog en gevärspatron, bröt loss kulan, stack i en bit stubintråd och tätade omkring riktigt, satte laddningen på en stake, tuttede på och stack in det där i röret där nere i botten på brunnen. Han tog loss det. Det blev en jädra smäll. Det används fortfarande för att ta loss, inte skjuta, men det går med luft, det kommer som en stöt. Man får inte ta det för hårt, det kan gå så att ledningarna spricker och går upp i skarvarna.¹⁸

¹¹ Flyttade till Hällingsfall Norsholm 1920-12-01.

¹² Flyttade till Fåfalla 1929-12-03.

¹³ Flyttade till Rumma Högsätter 1918-11-01.

¹⁴ Gorgen vid Sofielund.

¹⁵ Flyttade till Gryt 1922-11-15

¹⁶ Uno berättar om ett busstreck. En av gummorna hade varit och hämtat vatten, och när hon gick förbi grannen stannade hon och pratade. Då smög de sig fram och släppte ned laddningen i hennes vattenhink.

¹⁷ Samelius Ur & Guld i Valdemarsvik.

¹⁸ En berättelse som Unos mor Elin Karlsson, uppväxt i Gärdserum Källsätter, har berättat för honom.

Hannäs Hembygdsförening

De gick dit, det var på bron nedanför kyrkan (Gärdeserum), den är kvar än för gamla vägen gick där, och dansade där, när de fick höra den där musiken, trumpeter upp vid, och de fortsatte, men de såg ingen, de fortsatte och följde efter och nedåt Svenserum. Över där gick de upp i skogen där och till Traskas stuga. Där tystnade det¹⁹. Men morsan var där hos Traska, hon kände igen henne när de var små. Hon sa att det var inget märkvärdigt med henne, hon var som en vanlig liten gumma. De gick dit med lite mat ibland till jularna. Det var inte så långt över skogen ifrån där de bodde i Källsätter. Det är också rivet.

Det var Alvin, Severin och Höckert som hade affärer. Alvin han är från Falerum och Höckert var där nere, den affären, så han förestod den här affären uppe i Hannäs. Severin²⁰ tror jag bodde uppe i Rumma någonstans, han var virkeshandlare. Häckert blev kvar här sedan. Jag vet aldrig vem som övertog affärerna eller hur det blev sedan och sedan flyttade jag härifrån. Alvin hade motorcykel. Och så köpte han bil, det kommer jag ihåg, det måste ha varit 1918 det, men de var för dåliga, det gick inte.

Ståhlbom hade affären och han delade ut posten också. Men sedan hade de på andra sidan, de flyttade in posten i det andra huset. Jag har för mig att det var affär där också.

Gästgiveriet var ena änden där affären var. Gästgiveriet var bara hästar, så de skjutsade, inget resande eller så, de hade häststation. Det hade de kvar vid 1920. Det var bara att det skulle finnas möjlighet för dem som reste.

Posten den kördes emellan Falerum och Valdemarsvik med häst, Post-Jösse. Tage där nere, är son till Post-Jösse, han som har varuhuset.²¹ Han fick barnförklarning sedan ett tag. Jag kommer ihåg han var med en gång och åkte, då rastade de här nere vid Hannäs, de stannade en timma eller något för att hästarna skulle äta och dricka, och så skulle de äta själva då. Jag skulle tro att de rastade på ett ställe till ner till Viken.

Lund gick med posten ifrån Solvestad, den gick häråt till Holmbo, för att den andra skjutsen gick åt Skrickerum och neråt åt Valdemarsvik och det hållet, där åkte han med posten. Jag kommer inte ihåg om det var någon brevbärare som gick åt Rumma också, det måste det nog ha varit, jag tror det.

Jag gick och läste 1917-18. Då hade vi ingen präst, utan vi hade en ifrån Tryserum, Hagelin. Han åkte med häst ifrån Tryserum till Hannäs, och hade oss om det blev någon tid över. Han hade expedition här borta i Prästgården. Det var ofta vi fick bara vända och gå hem igen. Ingen präst bodde i Hannäs då. Han åkte emellan. Hannäs kyrka tillhörde Tryserum då. Nu är det omflyttat, så nu är det Gärdeserum.

Hagström gick ikring med handel och sista tiden då hade han en cykel. Han bodde i Karlsskog. Han kallades för tacksamheten, han tackade och tackade och tackade när han fick sälja. Han gick omkring i hela socknen och ner till Ukna omkring där. Det var ju kläder eller strumper, underkläder och sådana saker, skjortor och så kanske lite småkraf.

Det var Harry Malmström som skulle ha mössa, han skulle läsa där, han var ett par år äldre. Då gick vi ifrån Vinterstad och till Friden, för de hade börjat med en annan modell på mössorna då. Först var de raka och stel kulle, och så kom svart satin, och det var sammetsband runt om, och läderskärm, de nya skolmössorna då. Det hade de fått hem till Friden då, och han skulle ha en sådan.²²

¹⁹ Traskas "sambo" skulle ha spelat trumpet.

²⁰ Det finns en plats vid Uddvägen som kallas för Severins såg.

²¹ Tages Varuhus i Valdemarsvik

²² Uno och Harry gick från Vinterstad till affären Friden i Kvarnvik för att köpa en examensmössa.

Hannäs Hembygdsförening

Det var då vi lufsade iväg till Friden vi hörde när de slutade såga. När vi var någonstans vid Bjärkebo hörde vi över sjön när de slutade sista stocken. Då fick pipan tjuta tills ångan var slut. Det var på vårkanten.

Det har funnits en såg på andra sidan Kvarnvik ner mot Storsjön till, och så en här nästan mitt för affären. Den vid Storsjön var den första, den här kom till sedan. Jag kommer ihåg när de gick båda två sågverken här. Det var det att de flottade timret, det där uppifrån Västersjön, Mörtbäck och hela. De flottade över den där ån där nere vid Vadet och så ner hit. Sågen i Nora den kom senare, det var 1914, 15 eller 16. Den sågen sen lades ner. De²³ kom från Kvarsebo och köpte Nora. De avverkade skogen där och sågade. Sen sålde de gården också och sågverket gick med. Min far var maskinist där när han bodde i Dala. Kvarnvik var före det och likaså där i änden på sjön. De sågade och flottade timret där nerifrån änden av Önn där nere. Den här andra sågen kom senare den. Sedan började de frakta den sedan med lastbil med timmer. Sågen vid Önn var kvar bra länge. Den stora sågen vid Larum var redan borta. De satte nästan upp en såg när de avverkade på en plats, så de sågade virket och körde det. Det fanns ju inga lastbilar.

Den här snickaren, han var bonde där också vid Holmtebo. De körde virke därifrån och till Viken, ifrån den där sågen vid Alundsborg och ner till hamnen. De var mycket folk däruppe. Då var han inte gammal, han var en tolv år eller något när han körde. De lastade och så hade de småpojkar till att köra ner. De körde på vintrarna, det var snö, fast då gick det över sjön, de körde ner vid Ålgerum och så Ekbäcken ner sjövägen. Jag kommer inte ihåg vad snickaren hette. Han byggde husen som stod på åkern där nere. Han brukade tala om det när han var liten, när han körde.

Kalle Lindblad i Mossebo byggde här nere vid Holmtebo, ovanför Lindgrens smedja, plåtslageri nu senare, det är rivet nu för något år sedan. Han flaggade nästan jämt med amerikanska flaggan däruppe. Jag kommer inte ihåg vad han hette, och hur han såg ut heller, och inte varifrån han kom eller någonting. Han började här borta i alla fall och grunden är kvar än.²⁴ Det blev aldrig något mer. Det var något krig på den tiden som han påstod att han varit med i, men det vet man inte. Det var honom som Gustav²⁵ fick revolvern av. Det vet man heller inte hur mycket sanning det är. Sedan flyttade han och byggde den där lilla stugan där nere. Det var hovslagaren som, ja han dog väl han som köpte det som varit plåtslageri, så han byggde till det där uthuset så det blev ett plåtslageri där.

Vid Fåfalla vid Ählmans var jag ett tag vid sågen. Jag var där i början på 1930-talet, bara en enda säsong, jag tror det var den första när de började. Jag kommer inte ihåg, de höll inte på så många år där.

Lasse: Mot slutet berättar Uno om olika sågar och hur de flyttades vartefter skogsavverkningar förekom. Ählman och hans svärfar Pettersson hade en såg i Kvarnvik. Först flyttade de sågen till Fåfalla vid Myrnäsgölen. Sedan flyttades sågen till Valdemarsvik, Grytsvägen, för att därefter flyttas över viken till Grännäs. Många Hannäsbor arbetade vid Grännässågen.

Sedan nämner Uno om en såg som flyttades från Axsjön vid Axsjöbäck i Skrickerum till Holmbo, nedanför Brodalsbacken mellan Gölhem och Lilla Holmbo. När de drog ångmaskinen uppför backen i

²³ Hemmansägare Rickard Karlsson i Stugubråten i Kvarsebo tillsammans med sågverks- och kvarnägare Karl Henning Johansson i Klintedal i Kvarsebo ägde Nora ~1915-1936. De köpte Nora mest för skogens skull, och hade en såg vid Storsjön 500 meter NO om Nora mot Kvarnvik.

²⁴ Grunden är i Måssebo och finns kvar än 2018.

²⁵ Gustav i Svängen

Hannäs Hembygdsförening

änden av Mörtgöl mot Holmbo, fick de fästa kedjan med taljan om en tall. Det blev stora märken i tallen som kunde ses i 60-70 år efteråt, men nu är tallen fällt och borta.

Det står vid Knappemåla ett hus utav masonit²⁶. Det byggde de uppe i Fåfalla först. När man kommer härifrån så är ett garage rakt fram där vägen kröker i backen ner där, mitt upp på berget där uppe byggdes huset. Det är den första masoniten som kom ut när det började, och då hade Ählman fått hem, och då skulle han bygga nytt det här. Det är gammalt nu, det måste vara från början av 1930-talet. De hade det bara som gästrum eller sommarstuga. Så var det att det var nytt det där med masonit och de kunde göra det lite runt. De hade det som utställning också. De menade på att de kunde bygga sommarstugor lätt och billigt, då kostade det inte mycket, när de gör det själva, och det blev bara ett rum. Isolering kunde de ha emellan. Då hade de sågspån, då fanns inte de här plattorna, de kom senare. Det var i början på 1930-talet. Sen efter det, efter masoniten kom de här porösa plattorna.

/Bandet slut/

²⁶ Ählman var trävaruhandlare och tog hem masonit till försäljning när det var nytt.

Vid tillverkningen av masonit exploderas trämassan med ånga och pressas ihop till skivor med träets eget lim. Metoden uppfanns 1924 av Mason. Ett par år senare startade Mason produktion av Masonite i USA. Ett sågverk i Rundvik i Ångermanland var först i världen att ingå licensavtal med Mason, och Rundviksverken blev 1928-29 den första masonitfabriken i Europa.